

כתר התורה

ע"ש רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל

רבי יצחק יוסף שליט"א

בית ההוראה הארצי כתר תורה ע"פ פסקי מרן

פרשת בא תשפ"ו

העלון השבועי

מאמר השבוע

הרב אברהם רחמים

לפדות את הצרות

אמרו לו: מנין אתה יודע? אמר להם: בתחילת השנה חלמתי עליכם חלום שתהיו חסרים השנה שבע מאות דינרים, בשל כך גביתי מכם במשך השנה ממון רב לצדקה. אולם, כפי הרשימה אשר בידי נראה כי נותר לכם להשלים רק עוד י"ז דינרים.

אמרו לו: אם כן מדוע לא אמרת לנו מתחילה, כך היינו משלמים לך את כל הכסף מיד.

אמר להם: רציתי שתתנו את הצדקה לשמה ולא בכדי להתפטר מפורענות אחרת. ע"כ.

הרי לנו, גם כי נגזר עלינו חלילה גזירות קשות, יתכן לפדות את תוכן הגזרות. דהיינו, המחסור והצער והכאב יתכנו בנסיבות אחרות – ואפילו נסיבות של שמחה.

הרי שנגזר על האדם להיות חסר ממון, בידו הדבר לקבוע, אם ממון זה ילך לצדקה ולגמ"ח או ילך לקנסות ולתרופות חלילה.

אם נגזר על האדם שלא יישן בלילה זה יכול להיות מפחד אוזקות ופחדים, וככל הנראה אפשר לפדות זאת כאשר יכין את עצמו לקרוא תיקון חצות באמצע הלילה, כאשר יקום להרגיע בשמחה ולמפל בתינוק שבוכה.

במקום שנתעורר בלילה מאוזקות, נוכל להעיר את עצמנו לתפילות, נוציא ממון לנצרכים ועמלי התורה שסביבנו. אם מן השמים מבקשים שנהיה יותר אוהבים זה לזה, אזי במקום שהדבר יקרה על ידי חטופים ופיגועים, נוכל להקדים תרופה למכה ולעשות זאת על ידי קום ועשה של מעשים טובים ואהבת חינום.

טוב וחסד ירדפוני

נחזק את היסוד מן התהלים. אומר דוד המלך: 'אף טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי'. (תהלים כג, ו).

והשאלה היא, כיצד דוד המלך משתמש במילה 'רדיפה' בהקשר אל 'טוב וחסד', הרי מן המפורסם בתנ"ך נראה כי 'רדיפה' הינה לשון של מלחמה כמאמר הכתוב 'אמר אויב ארדף אשיג אחלק שָׁלִי' (בשלח) וכן, 'איכה ירדף אֶחָד אֶלֶף...' (האזינו) וכן 'וירדפו מִכָּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכָּם רֶבֶבָה יִרְדְּפוּ' (בחקותי) וכן 'ארדוף אויבי ואשיגם' (תהלים יח, לח). מעתה, היה לומר 'אך טוב וחסד יסובבוני' או 'קיפוני' וכדו'.

כמו שענינו רואות, בשנתיים האחרונות עם ישראל יחדיו סובל הרבה צער וכאב מבית ומחוץ, התרבו יתומים ואלמנות, פצועים וחולים, פחדים וחרדות, יוקר המחיה וקושי הפרנסה.

אכן, 'כל דעביד רחמנא לטב עביד' – ואין דבר רע יורד מן השמים.

ברם, השאלה היא, גם כאשר מגיע לנו נסיונות ויסורים בכדי להטהר, להתנקות ולהתקרב אל התכלית, האם ניתן לפדות את הצרות הקשות ולהחליף אותן במשהו קצת יותר טוב?

הנה, נוכל לראות מתוך הפרשה, יסוד חשוב ביותר, גם אם לא ניתן לבטל גזרה לגמרי, מכל מקום ניתן לפדות את מהותה.

פרעה מזהיר – פרעה צודק!

משה רבינו אומר אל פרעה: 'בְּנִעְרֵינוּ וּבְנִקְנֵינוּ נִלְךְ בְּבָנֵינוּ וּבְכַנְתֵּנוּ בְּצֹאֵנֵינוּ וּבְבִקְרָנוּ נִלְךְ כִּי חָג ה' לָנוּ: פֶּרַעַה מְשִׁיב: 'וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן ה' עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֵת טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגַד פְּנֵיכֶם'.

הביא רש"י מדרש אגדה. וז"ל: שמעתי כוכב אחד יש שישמו רעה. אמר להם פרעה רואה אני באצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם אמר משה בתפלתו (שמות לב יב) 'למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם, זו היא שאמר להם 'ראו כי רעה נגד פניכם', מיד (שם יד) 'וינחם ה' על הרעה' והפך את הדם לדם מילה, שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר (יהושע ה ט) 'היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם', שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר, ע"כ.

הרי שלפי המזל היה אמור להישפך דם רב במדבר, ואכן נשפך דם רב מישראל, אמנם דם זה נהפך לדם של שמחה, דם של מצווה, דם שנאמר עליו 'יש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב'.

הכסף הלך – השאלה לאן?

הגמרא (בבא בתרא י.) מספרת על רבן יוחנן בן זכאי שראה חלום על בני אחותו. הראו לו כי במשך השנה יצטרכו להיחסר שבע מאות דינרים. עמד ר' יוחנן והוציא מהם ממון רב לצדקה, עד שנותרו מתוך שבע מאות הדינרים, רק י"ז דינרים. והנה, כאשר הגיע ערב יום הכיפורים שלחו אליהם שליחים מבית הקיסר ושמו אותם במעצר.

אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: אל תפחדו, אתם תשלמו רק י"ז דינרים וזהו.

שאלה

האם מותר ללמוד ולהתפלל בקברי הצדיקים, הן אותם שקבורים לבדם, הן אותם שקבורים בתוך בתי הקברות, ומה הדין בקבר שמוקף במחיצת גדר מכל צדדיו, כדוגמת קברו של רבי אלימלך מליז'נסק זצ"ל.

תשובה

בגמרא מסכות ברכות (יח.) המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. משמרו אע"פ שאינו מתו, מתו אע"פ שאינו משמרו. ומקשינן, מתו ומשמרו אין, אבל מהלך בבית הקברות לא, והתניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא ואם עושה כן עובר משום (משלי י, ה) "לועג לרש חרף עושהו", התם תוך ארבע אמות הוא דאסור חוץ לארבע אמות חייב, דאמר מר מת תופס ד' אמות לק"ש, הכא חוץ לד' אמות נמי פטור.

ולכאורה מבואר בסוגיא דאין איסור לועג לרש בבית הקברות אלא כשהוא בתוך ד' אמות של מת, ולא בכל שטח בית הקברות. וכ"כ הבית יוסף (או"ח סימן כג), דהא דתניא: לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וכו', דוקא תוך ארבע אמות הוא דאסור, אבל חוץ לארבע אמות שרי. ומשמע בגמרא, דבית הקברות לאו דוקא, דאפילו חוץ לבית הקברות, תוך ארבע אמות של מת אסור. וכן כתב רבינו הטור בס' מ"ה.

ומה שכתב הבית יוסף ש"כ הטור בסימן מה' כוונתו שגם מחוץ לבית הקברות איכא איסורא תוך ד' אמות. אבל במה שמשמע מדברי הבית יוסף שבתוך בית הקברות אין איסור אלא תוך ד' אמות, לכאורה מלשון הטור לא משמע כן שכתב בסימן מה' וז"ל: אסור ליכנס בהן לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת כשהן בראשו. ע"כ. ומשמע דבכל שטח בית הקברות איכא איסורא.

וכן הוא לשון הרמב"ם (תפילין ד, כג) שכתב וז"ל, לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו, ואפילו בתוך ארבע אמות של מת, או בתוך ארבע אמות של קבר, צריך לחלוץ תפילין עד שירחק ד' אמות. ע"כ.

והב"ח בסימן מה הקשה על דברי הטור שנקט כלשון הזה דמשמעות דבריו דאיכא איסורא בכל שטח בית הקברות ואין זה במשמעות הסוגיא, ולפיכך פירש הוא בדעת הטור דמה שכתב לתוך ד' אמות של מת אין כוונתו דבתוך בית הקברות איכא איסורא ביותר מד' אמות, אלא לרבותא דאף כשהוא אצל מת שמוציאין אותו לקבורה ועדיין לא קברוהו דהוא אמינא שצריך להרחיק יותר מד' אמות, (עין בית יוסף יורה דעה סימן שדמ בד"ה אין אומרים בפני המת) ולזה כתב דדי בריחוק ד' אמות גרידא, ולעולם גם בתוך בית הקברות אין איסור אלא בתוך ד' אמות.

ומעתה גם לשון השולחן ערוך אורח חיים (סימן מה סעיף א, וכן הוא ביורה דעה סימן שסז סעיף ג-ה) שכתב כהטור וכהרמב"ם יתפרש על דרך זה. והבן.

ובעולת תמיד (שם סק"א) פסק כהב"ח. ובט"ז (שם סק"א) פירש דברי הטור בעניין אחר וכתב, וז"ל דהטור ס"ל דודאי עיקר האיסור הוא תוך ד"א לקבר אלא משום גדר לא יכנס לבה"ק ותפילין בראשו דשמוא יתקרב לתוך ד"א של קבר ולא אדעתיה וכמ"ש בגיור סחור סחור לכרמא לא תקרב ומ"מ אי מקלע והלך לביה"ק והוא חוץ לד"א ודאי חייב לקרות ק"ש דדוקא להחמיר אמרו שלא יכנס כלל. ע"ש.

המשך בעמ' 3

נושא: תשלום על מאפים שהונחו בקדמת בית המדרש לכלל הלומדים

שאלה: בכולל מסוים היה מקובל, כי כל אברך שיש לו שמחה בביתו, או יארציט, מביא כיבוד ומניח על השולחן הממוקם בתחילת הבית מדרש, כדי שיתכבדו הלומדים שיאכלו וישבעו, ויזכו בברכותיהם את בעל השמחה או הארציט. בדרך כלל כשהכיבוד מונח סתם כך, הציבור מבינים שיש איזו שמחה, ומבררים למי יש לגשת ולאחל 'מזל טוב', וכשיש יארציט, המביא תולה פתק המודיע כי הכיבוד נתרם לעילוי נשמות פלוני.

לפני שבוע, קנה ראובן, כמה קרטונים של מאפים והניח במקום המיועד, תלה שלט כי המאפים לעילוי נשמות הגה"ק רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל, והתיישב ללמוד כרגיל. בגמר הסדר, כאשר כבר לא נשאר דבר מכל המאפים שהניח, מגלים האברכים שלט שכתב בו כך: 'זאת למודעי, כי המאפים שהיו מונחים הבוקר, היו בתשלום, כמבואר ברמ"א (ח"ו"מ רמז, יז) "האומר לחבירו אכול עמי, צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא חייב ליה". ואמנם אין האוכלים חייבים לשלם מחיר מלא, אלא רק מה שנהנו. ולכל החושבים לטעון שמתחילה הונחו המאפים שם על מנת שיאכלום בחינם - אפשר לפנות לפלוני ולאמוני, שמסרתי מודעה בפניהם, כי כוונתי לא הייתה להביא בחינם, אלא לתבוע את דמי ההנאה מהאוכלים. את הכסף אפשר להניח בתיבה המיועדת לכך, במקומי הקבוע. על החתום ראובן'.

בית המדרש געש, אל טוענים בזה ואלו בכה, הלומדים לא ידעו כיצד אמורים הם לנהוג: יש שטענו שראובן צודק בתביעתו, כמבואר בפוסקים שיש לשלם את מחיר ההנאה, שכן, למעשה הם נהנו, וחלקם אפילו לא היו צריכים לקנות ארוחת בוקר. אולם מצד שני טענו אחרים, שהרי כבר הרבה שנים הם כאן בכולל, וכל מי שמוניח כאן מאפים, מניח בחינם, בפרט שכתב לעילוי נשמות, ומה שראובן אמר שמסר מודעה, איך יכול להיות שמודעה בפני עדים שכלל לא נמצאים ולומדים כאן תועיל לחייב אותם?

כששאלו את ראובן עצמו 'למה התכוונת כשכתבת שזה לעילוי נשמות הרב אבוחצירא? ענה ראובן 'ודאי המאפים הם לעילוי נשמות, הרי לא ביקשתי מכם לשלם מחיר מלא, סוף כל סוף קיבלתם דבר שמשלם לכם, מאפים בשני שלש מחיר, והרי מסרתי מודעה וברורה כוונתי, ומה אני שונה מכל אדם שנותן מתנה ומסור מודעה בפני עדים שמועילה מודעתו?'

הם הלכו לרב בית הכנסת ושאלוהו מה עליהם לעשות? מה הרב אמור לענות להם? תשובה: בפשטות הם חייבים לשלם לו את מה שנהנו, ומאידך, ראובן עבר על שלושה איסורים: אונאת דברים, גניבת דעת, ומוחוסר אמנה.

נימוקים: מבואר ברמ"א (ח"ו"מ רמז, יז) 'האומר לחבירו אכול עמי, צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא חייב ליה. ולכן מי שמאכל לחתנו עם בתו יותר מזמן שקצב לו מזונות, צריך החתן לשלם לו מזונותיו כשיתבע מזונות, אבל לא מזונות אשתו. ומקור דבריו מדברי תרומת הדשן (סי' שיז). והנה בתרומת הדשן עצמו כבר מבואר, שהיכן שיש אומדנא ברורה שדעתו הייתה לתת בחינם, לא יכול לתבוע את כספו, והרמ"א מביא דבריו בזה"ל: 'ודוקא דליכא הוכחה ונתן לו לשם מתנה, אבל היכא דמוכח דנתן לו לשם מתנה, רק אחר כך נפלה קטטה ביניהם ולכן תובע מזונות. פטור'. ועל דרך זה מבואר בלבוש (שם, הובא בבאר הגולה אות ד), גבי אכול עמי, שכל הנ"ל הוא דווקא במקום שאינו מקובל להכניס אורחים, אבל במקום שכך הדרך ודאי דעתו הייתה בחינם, ועל כן פטור מלשלם [דרך אגב עיינו בשיטה מקובצת (סוטה דף יז) שמביא מדרש גבי אברהם אבינו ששכסיומו האורחים לאכול, הוא ביקש תשלום מלא על האוכל, או שיברכו ויודו לה]. וצריך לומר ששם לא היה ברור מתחילה שהוא הכנסת אורחים בחינם, ודו"ק.]

ובביאור דין זה, שהאומר לחבירו 'אכול עמי' צריך לשלם לו, כתב בשו"ת מהר"ט (ח"ב אבהע"ז סי' כא) שהאומר מוטעם מזיק, ועל כן ביאר שלא שייך לומר 'הייתי מתענה' (כלומר, שלא נהנה בכך שלא היה צריך להוציא כסף על אוכל, משום שהיה יכול להתענות ולא לאכול), שהרי למעשה הזיק, אך קצות החושן (סי' רמז ס"ק ב) והנתיבות (שם, ס"ק ה) כתבו שאינו חייב מטעם מזיק, משום שהוא מזיק ברישות, אלא חיובו הוא מטעם 'נהנה', ולא שייך לטעון 'הייתי מתענה', משום שהרי נהנה (עיי"ש שטענת 'הייתי מתענה' שייכת רק באופן שהחיוב הוא מטעם 'משתרשי ליה'). ואם כן, בנידו"ד, לא יוכל ראובן לתבוע יותר מתשלומי נהנה, שהם שני שלש מהמחיר המלא (ח"ו"מ סי' שמוא סעי' ג, דה"ע סי' נ סעי' ג. וע"ע פירוש המשנה לרמב"ם ב"ק פ"ב מ"ב, ורמב"ן ב"מ מב' ד"ה משלם דמי בשר בזול), משום שלפי הקצוה"ח והנהגה"מ זה גדר חיובו של האוכל עם חבירו.

והנה בנידו"ד, טענו חלק מהלומדים שזה דומה לדין השני המבואר בתרומת הדשן, שהיכן שיש אומדנא ברורה שדעתו הייתה לתת בחינם, לא יכול לתבוע את כספו. וגם כאן המנהג ברור שמי שמוניח דברי מאכל על השולחן המיועד לכך, הרי כוונתו שיאכלו הלומדים בחינם. אלא שמצד שני יש לדון שהרי היה כאן 'מודעה' שמסר ראובן.

והנה דיני מודעה (ח"ו"מ סי' רה וסי' רמב) מבואר, כי במתנה מועילה מודעה כל דהו לבטל את המתנה, עצם מה שמראה שאינו רוצה לתת מתנה מועיל לבטל את המתנה (כך שיטת הרא"ה ודלא כרשב"ם ב"ב מ: ד"ה גילוי שסובר דהא דמהני במתנה בלא הכרת האנסה הוא מטעם דאמרינן ודאי נאנס, ולפי"ד הרשב"ם באופן שאין שום אונס גם במתנה אין המודעה מועילה [ועיי' נתיב"מ סי' רה סק"ז ואכמ"ל]). ויש לדון האם יכולים הנהנים לומר קים לי כהרשב"ם לפטור כיון שדעתו לא הובא בשו"ע, ועיי' ערוך השולחן סי' רה סעי' ט', ועל כן בפשטות צודק ראובן שמסר מודעה.

שאלה זו נשאלה לפני כמה מפוסקי דורינו, ודנו בדבר וציידו בסברות שונות האם יכול לחייבים לשלם מה שנהנו או לא. ויש להבהיר, שהגם שלפי פשטות ההלכה היה נראה שחייבים לשלם מה שנהנו, מכל מקום ראובן איסורא קא עביד, מכמה טעמים:

(א) יש בזה משום גניבת דעת, שבשעה שנתן הכיבוד לבני החבורה הרי החזיקו לו טובה בחינם בסברם שהוא נותן להם מתנה (אלא שיש לדון אם עומד לגלות להם תיכף מטרות, האם בזמן קצר כזה יש בו משום גניבת דעת. ובס"י רכח סעי' ז מבואר שגם בזמן מועט ועומד להתגלות אסור, ועיינו בה ספסר יד המלך על הרמב"ם פ"ב מהל' דעות ה"ו, ובספר הערות הגר"ש אלישיב על חולין צד.).

(ב) יש בזה משום אונאת דברים, דודאי לא גרע מהא דקי"ל (סי' רכח סעי' ד) שלא יאמר אדם למוכר 'ככמה אתה רוצה ליתן חפץ זה והוא אינו רוצה לקנותו', שצנטער המוכר שסבר שיש לו לקוח וחזר בו.

(ג) מסתבר שיש בזה משום מוחוסר אמנה, שהרי עשה פעולה המורה שנותן מתנה, ושבו חזר בו (עי' סי' רד, והגם שכאן לא היה דיבור, נראה שבעשיית מעשה גרע יותר).

בברכת התורה יצחק אלון ס"ט.

ובמאמר מרדכי כתב דסתם בית הקברות מלא בקברים ומסתמא העומד שם הוא בקירוב ד"א לקברים ולכן סתם מורן לאסור בבית הקברות.

אולם המגן אברהם שם כתב, ואפי' תוך של ביה"ק אסור ולזה נתכוון הב"י בסי' כ"ג וכו' חונת הגמרא. ע"ש. וביאר חונתו במחצית השקל דמה שכתב הבית יוסף דבבית הקברות חוץ לד' אמות שרי, היינו חוץ "לגדר" בית הקברות ולא בבית הקברות ממש. וכ"כ בלבושי שרד שם דכיון שהוקצה השטח לבית הקברות איסורא איכא בכלול אף חוץ לד' אמות.

ובספר נהר שלום (מהר"ש וינטורה) כתב לחלק אם עומד בין קבר לקבר דאסור גם חוץ לד"א, אבל כשעומד בסוף הקברים ממש אין איסור אלא בתוך ד"א. וכ"כ המשנה ברורה (סימן מה סק"א) ומקורו מהנהר שלום וכמו שכתב בן בביאור הלכה בסוף ד"ה אסור ליכנס לביה"ק. וכ"פ הראש"ל הרב דוד יוסף שליט"א בהלכה ברורה (חלק א סימן כג הלכה ד', וע"ש בבירור הלכה ב') מעיקר הדיון, וסיים שטוב להחמיר בכל שטח בית הקברות, אולם מוחץ לגדר התיר אפילו בתוך ד' לקברים כיון שהגדר חוצצת. ע"ש. ולעיל הבאתי דברי המחצית השקל דמשמעות דבריו דאף חוץ לגדר בית הקברות צריך להרחיק ד"א מהקברים. אכן מפורש בדברי השו"ע ביוזרה דעה (סימן שסז סעיף ו') להתיר אפילו בתוך ד"א שכתב שם, כיון שהרחיק ד' אמות קורא ומתפלל ואפילו רואה הקבר או בית הקברות ואם יש שם מחיצה מותר אחר המחיצה סמוך אפילו תוך ד' אמות לקבר. ע"כ. וכ"כ בשולחן ערוך הגר"ז סימן מה. ע"ש.

ולפי זה העולים אל קברו של הצדיק חסידא קדישא בעל הנועם אלימלך אשר הוא בתוך שטח בית הקברות ובנו מכל צדדיו בית סגור לגמרי שחולק רשות לעצמו ומפריד אותו מבית הקברות וכשנכנסים אל הבית, הקבר שבתוכו גם כן מוקף בגדר ברזל מכל צדדיה ככלוב, ונועד להגן על הציון, ובכה"ג אין חשש כלל ללמוד ולהתפלל שם אפילו סמוך לד"א של הגדר.

ועתה נבוא לדון בשאר קברי הצדיקים אשר אצלם מחיצה.

נאמר בדברי הימים (ב, פרק ל"ב פסוק ל"ג) וישכב יחזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד וכבוד עשו לו במותו כל יהודה וישבי ירושלם וימלוך מנשה בנו תחתיו. ואיתא בגמרא בבא קמא, (טז): "וכבוד עשו לו במותו", מלמד שהושיבו ישיבה על קברו.

וכתב ע"ה הנימוקי יוסף בשם הרמ"ה שאע"פ שאמרו בברכות יח. לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בורעו ויקרא ויתפלל משום לועג לרש, זהו דוקא כשעושה כן לעצמו כאדם הקורא בתורה, אבל אם עושה כן לכבוד המת, כגון בני ישיבה שעושים כן לכבוד רבם, אין בזה משום לועג לרש. והתוספות והרא"ש כתבו, שמה שהושיבו ישיבה על קברו היינו חוץ לארבע אמות. ע"כ.

והבית יוסף יורה דעה (סימן שדמ) הביא פלוגתא זו, וכתב על זה, ורבינו הגדול מהר"א בביאורו לט"א ח הביא דברי נ"י וכתב על דברי הרמ"ה ש"ז סמכו לומר פסוקים בב"ה ודרשה למתים עכ"ל וכך הוא גם היום מנהג פשוט וכדברי הרמ"ה ז"ל. ע"ש. ובשו"ת יחזקיהו דעת חלק ו סימן ה הביא עוד ש"כ בשו"ת מהר"י הלוי אבן מיוזא (סימן מז)

אבל הרמב"ן בתורת האדם (ענין התחלת אבלות דף נ סע"ב) כתב שיש להרחיק ד' אמות כדי לומר קדיש. ע"ש. הרי דאף שהקדיש לכבוד המת הצריך להרחיק ד' אמות. וכ"כ הטור יורה דעה שימן שעו.

ובשולחן ערוך סימן שדמ סעיף יז כתב, מותר לומר פסוקים ודרשה לכבוד המת בתוך ארבע אמותיו או בבית הקברות. והוא כמש"כ בבית יוסף בשם מהר"י אבוהב. וכ"פ עוד בשו"ע שם סימן ס"ג דלכבוד המת שפי"ד. וכ"כ מרן החיד"א בשיורי ברכה (סימן שדמ סק"ז) שהן עוד היום המנהג ברוב תפוצות ישראל לדרוש וללמוד בדברי תורה בפני המת ועל הקבר לכבודו ולמנוחתו, וסמכו בזה על הרמ"ה ומהר"א וכפסק מרן השו"ע. ע"ש.

ובחזון עובדיה אבלות חלק ג עמוד ריא כתב, המבקרים בבית הקברות וקוראים תהלים או ששונים כמה משניות ליד הקברות יאמרו לפני כן: "לעילוי נשמת כל מתי ישראל הקבורים כאן, ובפרט לפלוני בן פלוני הקבור כאן". ובהו יהיה מותר לקרות ולשנות מאחר שזה נעשה לכבודם ואין בזה משום לועג לרש. ע"ש.

והנה כתב הרמ"א אורח חיים סימן תקפא סעיף ד, ויש מקומות נוהגין לילך על הקברות (בערב ראש השנה) ולהרבות שם בתחנונות. (מהרי"ל) והקשה ע"ז החיד"א במחזיק ברכה (או"ח סימן תקפ"ז) מדברי הריטב"א בחידושי

לתענית (טז). שכתב שאין להתפלל על הקברות משום לועג לרש אלא מחוץ לבית הקברות. ונשאר בצ"ע. אולם בשו"ת יחזקיהו דעת (חלק ו סימן ה בהערה) כתב דל"מ דדברי הריטב"א בתפלה של חיוב, והרמ"א מירי בתחנונות ובקשות שמתפלל לה: שיעתר לבקשתו בזכות המתים. ע"ש. נמצא שבתפילות של חיוב אין היתר כלל להתפלל תוך ד"א.

והנה בספר חסידים סימן תתשכט כתב שרבינו הקדוש היה נראה בבגדי חמודות בכל ליל שבת אחר פטירתו, והיה פוטר בני ביתו מקידוש, כי הצדיקים נקראים חיים, ולא כשאר מתים שהם חפשים מן המצוות. ע"ש. ולפי זה כתב החיד"א בספרו שם הגדולים (מערכת ר' אליעזר בר נתן אות קצט) ליישב המנהג שמתפללים בזיכרה (השתטחות) אצל קברי הצדיקים, והרי אין להתפלל ולקרות קריאת שמע בתוך ד"א של מת, ולדעת הרמב"ם אף בדיעבד לא יצא, ולדברי ספר חסידים יש ליישב דצדיקים במיתתם קרויים חיים.

אולם ביחוד דעת שם חלק על זה ושאין להקל להתפלל תפילת חיוב אצל קברי הצדיקים, ואין ללמוד מהא דרבינו הקדוש שפטר בני ביתו בקידוש מאחר והיה נראה אליהם כמו בחיים חיותו ממש, משא"כ בשאר צדיקים הנחים על משכבתם אין להתפלל תפילת חיוב אצלם.

ויש מקילים בכל זה על פי דברי הגאון הנצי"ב בספרו העמק שאלה (סימן יד אות ו) דכיום נהגו להעמיק הקבר יותר מעשרה טפחים ונחשב כרשות אחרת, ובימי חכמי התלמוד לא נהגו להעמיק הקבר כל כך. ע"ש. אולם ביחוד דעת שם חלק על זה על פי דברי חפ"ה החיים (סימן כג אות א) שהוא בשביל הנפש שעל הקבר. ע"ש. וע"ע בחזון עובדיה אבלות חלק ג עמוד ריא שכתב לצדד כהעמק שאלה בצירוף מש"כ שם שכל שאומר שלומד לכבוד המת אין בזה לועג לרש. ע"ש.

והנה ישנם קברי צדיקים שאין בהם חשש כגון קבר רשב"י ורבי אלעזר בו, היות והם קבורים במערה מתחת למבנה הנמצא ממעל והמצבה שיש באותו המבנה אינה כלל מצבת קבורת רשב"י ורק מזכרת מעל מיקום הקבר, וכן הוא בקבר דוד המלך, וגם בקבר רבי מאיר המצבה רק מזכרת נגד מקום קברו ואין מקום הקבר כלל באותו הבית אלא מעט תחתיו בצידו מחוצה לו, ובהם מותר לכתחילה ללמוד ולהתפלל אפילו תפילות החיוב, אולם בקברי צדיקים שהקבר עצמו סמוך אלינו וכדוגמת ציון שמואל הנביא וציון שמעון הצדיק, אין להתפלל שם תפילת חיוב, אולם ללמוד שם שפי"ד וכו"ל ויאמר שהלימוד לעילוי נשמת הצדיק אשר קבור שם.

ואם יש מחיצה בינו ובין הקבר גם כן אין חשש כלל ללמוד ולהתפלל שם. וכך יש לנהוג לענין תפילת חיוב בקבר רחל כהיום שהציון עצמו נמצא בבנין הישן והעתיק, ופתחו בו כמה פתחים לאולם רחב רחב הסמוך לו וישנה מחיצה גמורה בינם ובין הציון ולכן יש להקפיד לערוך התפילות חוץ לחדר שהציון שם.

וראיתי להרב מנחת אלעזר (ח"ג סי' נ) שכתב שבקבר רחל שהיא אשה יתכן ומותר ללמוד, שהרי לא התחייבה בלימוד תורה, ובכלל במערת המכפלה וקבר רחל וקברי השבטים שהיו לפני מתן תורה אין איסור בדבר כיון שלא התחייבו בלימוד תורה. ע"ש. והביאו הרב ציץ אליעזר. (ח"י סי' י אות ו) אולם בגשר החיים (ח"א פרק כט אות יא) כתב, שבקבר רשב"י ורבי מאיר בעל הנס, ידוע שהם קבורים למטה, ומקום התפילה היא מקום בפני עצמה, אך בקבר רחל ראוי להתפלל בחוץ ואין לסמוך על ההיתר שהיא אשה וקודם מתן תורה, וכפי שנהג רבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל כשפקד את קבר רחל, ארגן מנין בחוץ. ע"ש.

הלכך למסקנה

אין ללמוד בבית הקברות, ואם הוא בקצה בית הקברות ובמרחק ד"א מהקברים יש להקל, וטוב להחמיר לעמוד אחר גדר בית הקברות וכוה"ג מותר ללמוד ולהתפלל אפילו בתוך ד"א לקבר. ובמקום שהקבר מוקף במחיצה, או שהקבר אינו נמצא כלל באותו החדר אלא במערה אשר תחתיו יש להתיר בזה. וכן מותר ללמוד לכבוד המת, וכל שיאמר שהלימוד הוא לעילוי נשמת מתי ישראל ובפרט לפלוני בן פלוני הדבר מותר, ודוקא לענין לימוד אבל לענין תפילת חיוב הדבר אסור בהחלט.

ברכה
אלון בן שבת

מטרות העצמית

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

אלא ביאור הדבר על הדרך שהזכרנו קודם. אומר דוד המלך: אם נגזר עלי 'רדיפה' - לבזבז ממון ובריאות, אני מבקש שיהיה זה בשביל 'טוב וחסד' - צדקה וגמילות חסדים. אם נגזר עלי שלא לישון בלילה, אזי שיהיה בשביל 'לְשִׁבְתִּי בְּבֵית ה' - בשביל עסק התורה, שאצטרך להוציא פסק הלכה, כך במקום שהכוח שלי יותש לריק, יהיה הכוח הזה הולך אל טוב וחסד.

לפדות בלי כסף

וגם מי שאינו איש המקושר לאנשים רבים וגם מי שאין באמתחתו ממון עודף לגמילות חסדים, ישיביל וידע כי יש פדיון גדול על ידי עסק התורה. כידוע יש בהלכה בחינה 'נשלמה פרים שפתינו', העוסק בתורה בכוחו לכפר לאדם על כל עוונותיו. ובפרט כאשר יעסוק בדברי התורה אשר פגם בקיומם כגון העוסק בהלכות שבת יעזור לו לכפרה בהלכות שבת וכן לימוד על שמירת הלשון יסייע בידו על כפרה של לשון הרע.

ומצינו בגמרא (ראש השנה יח.) מאמר נפלא. הנה, על בית עלי נאמר בשבועה שכל זרעם ימותו בקיצור ימים, והפלא ופלא גם להם נמצאה דרך עקיפה לצאת מן הגזירה המרה. אמר רב שמואל בר נחמני אמר רב יונתן: מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע - שנאמר 'ולכן נשבעת לביית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה'. אמר רבא: בזבח ובמנחה - אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה. אביי אמר: בזבח ובמנחה - אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים.

רבה ואביי מבית עלי באו, רבה שעסק בתורה חי ארבעים שנים, אביי שעסק בתורה ובגמילות חסדים - חי שישים שנים. שני חכמים: משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני שמונה עשרה שנה. באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי. אמר להם: שמא ממשפחת עלי אתם, שכתוב בהן 'וכל מרבית ביתך ימותו אנשים' - לכו ועסקו בתורה וחיו. הלכו ועסקו בתורה וחיו, והיו קורין אותה משפחת רבן יוחנן על שמו. - הרי בשכר שהמיתו עצמם באוהלה של תורה נפדה עוונם.

מעשה מכלי ראשון

אסיים במעשה ששמעתי מכלי ראשון, חמיו של אחד מיידיי, התנפחה לו הבטן התחתונה וחש בכאבים גדולים שהפריעו לו לנהל אורח חיים תקין. הלה שאל ברופאים, ערך בדיקות וצילומים, אך הללו אינם מזהים כל גורם ניכר לבעיה.

המליץ לו קרוב שילך אל צדיק ויתברך מפיו, עלה בידו להתקבל אצל ר' חיים קנייבסקי זצ"ל וכשסיפר את מכאוביו לרב, השיבו שיעסוק בגמרא בפרק אלו טריפות במסכת חולין, הלה קיבל על עצמו לעסוק בפרק זה, וחיש הזדרז לקבוע חברותא עם חתנו האברך בכל בוקר. לשמחתו אחר כשבוע שבועיים חלפו הכאבים כלא היו, ויהי לנס. - הרי זכה לפדות את מכאוביו בעסק התורה הקדושה.

נוכה לתשובה שלמה והקב"ה יפדה את ישראל מכל עוונותיו, אמן!

שרי המאה ה-19

הרב יוסף חיים בן שבת

רבי יהושע שהרבני

ירושלים של מעלה. שכונת הבוכרים. שושנים לדוד. מי אשר הסתובב בין סמטאותיה של שכונה זאת בגלגולה הקודם לפני כמה עשרות שנים, זכה וראה ענקי רוח, גדולי עולם, להבת שלהבת, תורה מהלכת בין הרחובות בענווה ופשטות כאדם מן השורה, אחד מתרשישים אלו היה חכם יהושע שהרבני שאודותיו נכתב השבוע בע"ה, כך היה פוסע בחליפה פשוטה וארוכה שתחתיה מבצצת כתונת הפסים סמל היכרו של הרב, ולראשו חבוש היה הרב בתרבוש עיראקי. וכן היה מהלך בשכונת הבוכרים כשעוד היו בה בוכרים באמת, שקוע כל כולו בתורה ויראה פניו כפני מלאך, אם דומה רבן למלאך ה' צבאות ילמדו תורה מפיהו.

הרב יהושע שהרבני זצ"ל. נולד בבגדאד שבעיראק ליצחק ולעזיזה שהרבני. תאריך לידתו המדויק אינו ידוע. למד אף הוא במדרש בית זלכה, ובהמשך אצל הני תרי צנתרי דדהבא, יכין ובועז דבבל, חכם שמעון אגסי וחכם יוסף חיים, בעל הבן איש חי, אליו היה מקורב מאד, בישיבה היה מכונה "עיילא בלא בר" מפני שהיה יכול להיכנס לחדרו של רבי יוסף חיים בלי ליטול רשות. ויתרה מזאת הגדיל הבן איש חי ולקחו לו ללמד את נכדו רבי דוד חיים.

בסביבות שנת ה'תרנ"ו עלה לארץ ישראל והשתכן בירושלים, שם נמנה עם מייסדי ולומדי ישיבת בית המדרש "שושנים לדוד" בשכונת הבוכרים. לאחר מאורעות תרפ"ט עבר להנהיג את הקהילה הספרדי בחברון לכחמש שנים. וכמה שנים לאחר מכן התחיל ללמד בישיבת שושנים לדוד שיעורים יומיים בגמרא לכעשרים תלמידים. בשנת ה'תשט"ו עם הקמת ישיבת פורת יוסף הוקמה בה ישיבת מקובלים בשם עוז והדר והוא שימש כנשיאה.

במשך תקופה עסק לפרנסתו בהגהת ספרי תורה וקיבל על כך הסכמות מרבי יוסף חיים זוננפלד רבי דוד פאפו ועוד. את גדולתו הרוחנית יחס לכן שרבו הבן איש חי שלחו להודו להתחקות אחר קהילת בני ישראל והזדמן לו ניסיון עם אישה שם שהגדירו "ממש כיוסף הצדיק" והוא הצליח לעמוד בו.

את תורת הקבלה למד לצד הרב סלמאן אליהו, וסייע בהוצאת ספרו "כרם שלמה" ע"י השלמת הקטעים החסרים בכתבי היד מזכרוננו. נהג לצום משבת לשבת. למד חברותא עם הרב יעקב חיים סופר והוא שכנעו לפרסם את ספרו בצורה של חיבור על שולחן ערוך ולא כקונטרס נפרד מה שהביא לתפוצה הגדולה של הספר. עוד חיבר חיבור על מסכת ביצה וכן חיבור על פסקי הרא"ש - חיבורים אלו אבדו.

מבניו: הרב דוד, רבה של קולומביה; רבי יצחק שימש כדיין; רבי שאול, שימש כדיין לצד הרב עזרא עטיה בבית הדין הספרדי בירושלים ולצד רבי ראובן כץ בפתח תקווה; הרב יוסף חיים מייסד ישיבת המקובלים אמת ושלום, הרב שלמה, היה מלמד בישיבת פורת יוסף.

בין נכדיו: הרב יהודה מועלם, הרב ראובן שרבני, הדסה מסעודה, שנישאה לרב בן-ציון אבא-שאול וקלרה שנישאה לרב שבתאי אטון ע"ה, ראש ישיבת ראשית חכמה המפורסמת בירושלים. רבקה ורדי היא נינתו. משה חי בן יצחק, גבאי בית הכנסת שושנים לדוד, והסופר והמשורר אודי שרבני.

בדור הרביעי ג"כ ישנם מספר אישים בולטים, הרב אליהו אבא שאול - ראש ישיבת אור לציון, הרב בן ציון אטון - ראש ישיבת ראשית חכמה, רבקה ורדי בת הרב ראובן שרבני - מקימת השלוחה החרדית של בצלאל, הרב יעקב שרבני בן הרב ראובן שרבני - ראש ישיבת אוהל יוסף ועוד.

הלך לעולמו ב-16 בדצמבר 1972 י"א בטבת ה'תשל"ג, ונקבר בהר הזיתים. על פי מקורות היה לפחות בן מאה.

שמו הונצח בקריאת רחוב על שמו בשכונת רמת שלמה שבירושלים. כמו כן הגאון הרב יוסף יחיאל פרץ שליט"א זכה והקים ישיבה קטנה לצעירים על שמו (ועוד המון מוסדות) בשם "פני יהושע", אחת הישיבות המוצלחות ביותר הקימות בארץ; כן ירבו.

מסירות נפש – יסוד הגאולה

גאולת מצרים ועשרת המכות היו לא רק ניסים גלויים אלא גם מסע רוחני שבו בני ישראל נדרשו להתעלות ולהיבדל מן התרבות המצרית. מטרת התהליך: תיקון הנפש כהכנה למעמד קבלת התורה. לפני מכת בכורות בני ישראל מצווים לקשור את קרבן הפסח ארבעה ימים למיטה לפני שחיתו ולשאלת המצרים מה זה היו אומרים זה השם לקרבן לפני ה'. המפרשים מסבירים שהקרבן היה האליל של המצרים. וכיון שבני ישראל החלו להיטמע ביניהם, חלקם התחילו לטעות אחרי המצרים. ובקיום מצוות ה' לגבי השם, קראו תיגר על אמונתם של המצרים – מעשה מסירות נפש שעלול היה לסכן את חייהם. מסירות הנפש הזו, שהתבטאה בביטול הרצון האישי לטובת רצון ה', הביאה לגאולה ולניקיון מוחלט מהמצרים. זוהי תכונה מופלאה המיוחדת לעם ישראל, שירש אותה מאבי האומה, אברהם אבינו. מציאות זו של מסירות נפש בה האדם מתבטל לרצון ה' על חשבון רצונו האישי בלי חשבונות ובלי קושיות, גדולה ויקרה מאוד.

כוחה של מסירות נפש

מסירות נפש מבחינה רוחנית מבטאת אהבה עזה לקב"ה. הרצון העז ביותר של האדם עלי אדמות הוא לחיות, ויעשה הכול כדי להציל נפשו מנזק ובוודאי ממיתה. כשהוא בוחר למסור את תשוקתו הגדולה ביותר למען בורא העולם – זה עומד לו לזכות, והקב"ה משיב לו אהבה. ראינו זאת אף במכת צפרדע שאותם צפרדעים שקפצו לתנורים והיו מוכנות להישרף העיקר למלא את ציווי ה' – הם אלו שלא מתו בסוף המכה אלא נשארו בחיים. דוגמא נוספת בקריעת ים סוף שנבקע רק כאשר קפץ נחשון בן עמינדב לתוכו והגיעו מים עד האף. כל מעשה של 'מסירות נפש' בונה בנפש כוח על טבעי, וזה מידה כנגד

מידה כפי שהאדם עשה מעשה יוצא מגדר הטבע. ובכך מתרחבים כלי השפע שלו והופך להיות מסוגל לקבל יותר בס"ד. בפסוק שמסוגל לפרנסה אומרים "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" (תהילים קמ"ה) שהכוונה שהבורא יתברך נותן לכל אדם במידה לפי המסוגלות שלו לקבל שפע. להקב"ה אין מגבלה לתת לאדם שפע גדול אך האדם ניזוק מזה ולכן בחוכמתו יתברך נותן לפי המקבל.

כובשת דרך לדורות

חז"ל אומרים שבזכות שעמ"י קבלו את מצוות מילה בשמחה, בכל הדורות אחריהם מסרו נפשם על הדבר בקלות ובשמחה, ואילו בדיני עריות כיון שבכו הקושי נשאר וקיים. מכאן אנחנו למדים עד כמה העניין הזה של ביטוי האהבה לקב"ה ע"י קבלת מלכותו בלב שלם וקבלת כל ציוויי בשמחה משפיע על זרענו אחרינו. כמה יצטרכו להתמודד בכל ניסיון לעומת כמה אנחנו מכינים להם דרך כבושה. אמא יקרה, במקום לפחד ולדאוג על הילדים מפני הקושי של ניסיונות הדור. יש עצה למסור נפש בשמחה מעניינם של אותם האתגרים על מנת לעזור להם הלאה. אנסה בס"ד להדגים על צניעות וכעס איך ניתן למסור נפש, ולקבל שפע ממרומים.

צניעות מביאה קדושה

ימי השובבים מסוגלים מאוד לתיקון הנפש ובפרט בעניין זה של מסירות נפש שהוא מעלה גדולה מאוד. כשאת זוכה לקבל על עצמך איזה שהוא חיזוק במסירות נפש בשמחה, משהו שלא עשית עד עכשיו, למרות שזה קשה. ואת מתעלה על עצמך ולוקחת את זה – זכית לכבוש דרך לבנים שלך בעבודת ה'. מובא במדרש רבה על קמחית שזכתה לשבעה כהנים גדולים בזכות שלא ראו קורות ביתה שערות ראשה וגם בזוהר הקדוש כתוב על אישה שנזהרת בכיסוי הראש שזוכה לילדים צדיקים. כל המהות של עבודת האישה היא צניעות, ומדוגמאות אלו אנחנו רואים כמה זה משפיע על קדושת הילדים.

הרב זילברשטיין שליט"א סיפר על אמא שהחלה לראות את בנה יוצא לתרבות רעה לא עלינו ויעץ לה שתקפיד לא לרדת מהמיטה בלי גרביים, באמת כשהתחזקה בעניין, הבן שב לדרך.

ניסיון הכעס – אתגר והזדמנות לשפע

בעידן שלנו, שבו הטרדות והדאגות הן חלק בלתי נפרד מהיום-יום, אנו נאלצים להתמודד לא פעם עם אתגר הכעס. הכעס גם הוא ניסיון מאוד קשה וצריך הרבה תפילות להינצל מהחטא הזה שנחשב חמור מאוד כעובד עבודה זרה. והנה עצה שצדיקים נתנו שתעזור לנו בזמן של כעס: כל ניסיון של כעס הוא למעשה הזדמנות לשפע עצום המוכן עבורנו מהשמיים. אם נבחר להתמודד ולהתגבר – נזכה לשמור את הברכה לעצמנו ואם נכעס נאבד את הכול. בשם מוהרא"ש פותח את ידך ראשי תיבות אפי סופי תיבות חתך למי מגיע שפע למי שחותך את אפו. כשהאדם כועס על משהו הוא לא רואה את השפע שמסתתר בו ואת כך שהוא מכוון ממרומים, איך נישמר? באיגרת הרמב"ן מופיע שיהיו כל דבריך בנחת.

האתגר השבועי

השבוע נתחזק יחד לראות את השפע בכל דבר בחיינו, ולבחור לעצמנו רגע בכל יום שאנחנו מקריבות אותו לבורא, ומהרגע שזיהינו שכעס מתעורר, אנחנו נושאות תפילה לסייעתא דשמיא להינצל מהחטא הזה. ולראות באותם רגעים את השפע שמוכן לנו בעניין שאנחנו כה מחכות לו, שממתין לנו דווקא בהתגברות הזו ומקבלות באהבה את מלכות ה' עלינו. ואם שלח לנו את זה הרי זה בהשגחה פרטית באהבה ורחמים אינסופיים, שנזכה לשמוע בשורות טובות ישועות ונחמות, בהצלחה!!

**שבת שלום לך, אשת חיל אמיתית,
גיבורת החיל, יהי ה' עימך!**

ליאורה דהן

מטרות העמותה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים